

Instytucje państw liberalnych

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Karol Jasiński, *Polityka państwa liberalno-demokratycznego wobec religii*, „Nurt SVD” 2017 r., nr 51/2 (142), dostępny w internecie: bazhum.muzhp.pl [dostęp 29.06.2021 r.].
- Źródło: Piotr Beniuszys, *Zakres wpływu idei liberalizmu na procesy polityczne w zmieniającej się rzeczywistości kulturowej i cywilizacyjnej współczesnego świata*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość”, nr 8/2011, dostępny w internecie: bazhum.muzhp.pl [dostęp 29.06.2021 r.].
- Źródło: Jarosław Szczepański, *Raport z badania Trójkąt Ideologiczny*, 2015 r., dostępny w internecie: depot.ceon.pl [dostęp 29.06.2021 r.].
- Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 13.10.2020 r.].
- Źródło: *Encyklopedia PWN: Familia*, dostępny w internecie: encyklopedia.pwn.pl [dostęp 13.10.2020 r.].

Instytucje państw liberalnych

Kapitol w Waszyngtonie
Źródło: domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Inne spojrzenie**”.

Państwa liberalne są wytworem świata nowożytnego. Grunt pod nowy sposób myślenia o wspólnocie politycznej położyli teologowie reformacji, twierdząc, że przed Bogiem staje człowiek jako odrębna, indywidualna istota, pozbawiona społecznych atrybutów. W XVII w. powstały nowe teorie polityczne, które odwoływały się do koncepcji umowy społecznej. W ich ujęciu władza nie pochodziła od Boga, lecz była wynikiem porozumienia się jednostek, które odtąd miały jej podlegać. W ten sposób narodziła się idea państwa liberalnego – opartego na prawie i respektującego niezbywalne prawa jednostek.

Twoje cele

- Przeanalizujesz genezę instytucji liberalnych.
- Scharakteryzujesz zasady państwa liberalnego.
- Wyjaśnisz związek liberalnych rozwiązań politycznych z demokracją.

Dla zainteresowanych

**Liberalizm ma wiele
twarzy**

Liberalizm

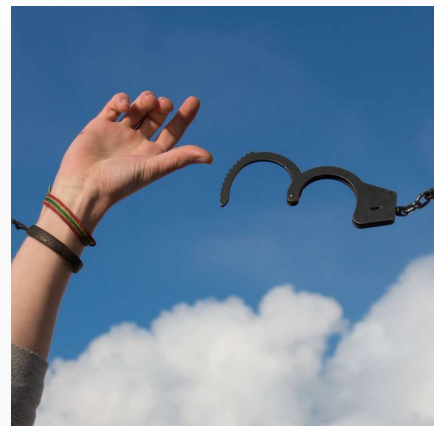
**Historia doktryny
liberalnej**

**Konserwatyzm czy
liberalizm? Co wybrać?**

**Konserwatyzm
a liberalizm –
porównanie**

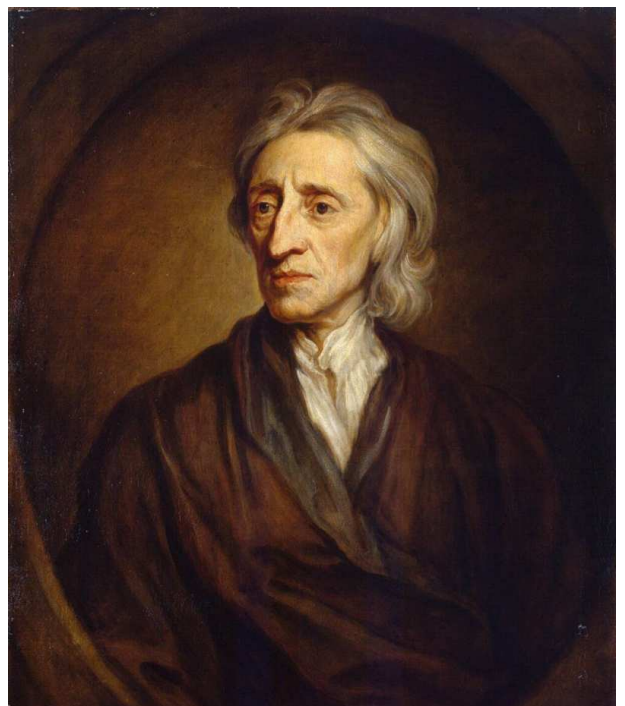
**Doktryna liberalna we
współczesnym świecie**

Przeczytaj

W koncepcji państwa **liberalnego** odnajdziemy przede wszystkim odwołanie do arystotelesowskiego złotego środka, który odrzuca zarówno „tyranię motłochu” (demokrację), jak i „tyranię z góry” (despotyzm), by powierzyć władzę warstwie średniej – ludziom zamożnym i wykształconym. Intelktualną kolebką państwa liberalnego było oświecenie. Wielkie znaczenie miała teoria **umowy społecznej**. Jej twórca, Huig de Groot (Hugo Grocjusz), kwestionował absolutną zasadę *rex est lex* (król jest prawem), proponując jej zamianę na *lex est rex* (prawo jest królem). **Indywidualizm**, uznający państwo za związek jednostek, wyznaczył tej organizacji inne od dotychczasowych zadania. Państwo miało stać się „nocnym stróżem”, zaspokajającym jedynie ważne potrzeby obywateli, chroniącym ich wolność i własność – i temu też miały służyć jego instytucje polityczne.

Wolność jednostek

Rola państwa została więc ograniczona, a na pierwszy plan wysunęła się wolność jednostki (co ważne, jednostki kierującej się rozumem) oraz jej swoboda w zakresie aktywności gospodarczej, politycznej czy religijnej. Jak twierdził John Locke: „gdybyśmy nie mieli wolności, rozum na nic by się nie przydał; bez rozumu natomiast wolność nie miałaby znaczenia”. W jego koncepcji na czoło wysuwa się władza ustawodawcza, władza pochodząca od społeczeństwa i mająca jego kompetencje. Jednak także władza wykonawcza nie jest już samowładna, bowiem jej źródłem jest wola umówionych jednostek. Uważano, że warstwa średnia, która przejmie stery, potrafi zagwarantować jednocześnie i wolność, i ład społeczny. Stąd państwo przez liczne cenzusy wyborcze (głównie majątkowe) trafiało w ręce skromnej, acz zamożnej i zwykle dobrze wykształconej grupy. Poszczególne instytucje polityczne, charakterystyczne dla nowej formuły państwa, z reguły były obsadzane właśnie osobami ze wspomnianej grupy. W tym okresie upowszechniła się idea konstytucji, gwarantującej jednostkom prawa i wprowadzającej liberalne zasady ustroju politycznego. Konstytucji, która czasami, jak we Francji, burzyła stare instytucje polityczne i kreowała nowe, a czasem, jak w Wielkiej Brytanii, modernizowała, ustalała podział władz oraz struktury i relacje między poszczególnymi organami państwa.

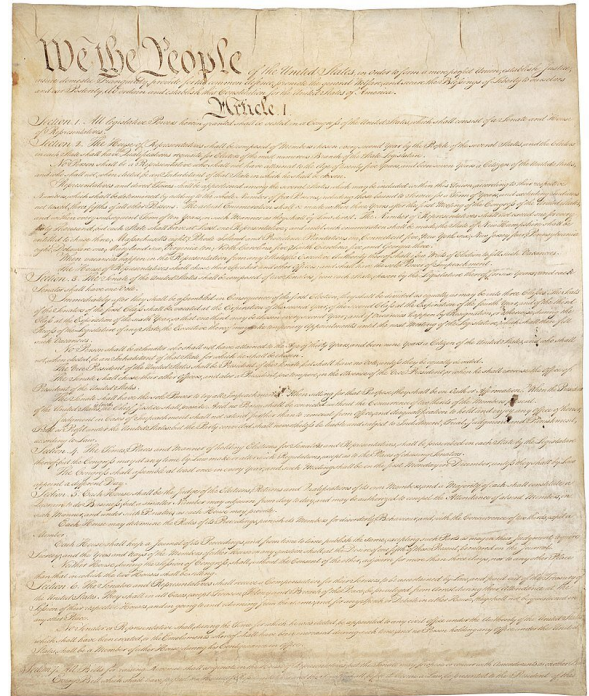

John Locke (1632–1704)

Źródło: domena publiczna.

Rola partii politycznych

Ważnym elementem kształtowania się państwa liberalnego był proces powstawania **partii politycznych**. Podział władzy i wzrost siły legislatywy wymuszał budowę tych instytucji. Pierwsze partie były organizacjami elitarnymi, skupiającymi wąskie grupy osób, sztaby przywódcze lub frakcje parlamentarne. Nie musiały zabiegać o głosy społeczeństwa, bowiem zasady państwa liberalnego niejako gwarantowały im udział we władzy. Z tego powodu nie rozbudowywały się instytucjonalnie. Na podstawie powyższych koncepcji powstawały nowe bądź ewoluowały stare instytucje polityczne. Państwa przyjmowały różne ustroje, np. Wielka Brytania stanowiła monarchię parlamentarną, Stany Zjednoczone – republikę prezydencką, Francja zaś – monarchię konstytucyjną z silną pozycją króla, a obecnie republikę z silną pozycją prezydenta. Choć ze względu na uwarunkowania historyczne, geograficzne i społeczne instytucje polityczne w poszczególnych krajach różniły się między sobą, wszędzie opierały się na podobnych zasadach.

Pierwsza strona Konstytucji Stanów Zjednoczonych
Źródło: domena publiczna.

Słownik

indywidualizm

idea koncentrująca się na człowieku jako odrębnej, indywidualnej jednostce; pogładowi temu towarzyszy niekiedy przekonanie, że prawa tak rozumianego człowieka są ważniejsze od wartości utożsamianych ze społeczeństwem

leseferyzm

pogląd francuskich i brytyjskich filozofów z okresu oświecenia głoszący wolność gospodarczą i możliwość rozwoju własności prywatnej bez ingerencji państwa

liberalizm

teoria oparta na indywidualistycznej koncepcji człowieka i społeczeństwa, głosząca, że wolność i nieskrępowana przymusem państwowym działalność jednostek ma wartość nadrzędną i przyczynia się do rozwoju gospodarczego i społecznego

partia polityczna

inaczej: stronnictwo (z łac. *pars* – część) – dobrowolna organizacja społeczna o określonym programie politycznym, mająca na celu jego realizację przez zdobycie i sprawowanie władzy lub wywieranie na nią wpływu

umowa społeczna

element teorii politycznej, w świetle której państwo istnieje na podstawie zgody jego mieszkańców; przedstawiana jako hipotetyczne wydarzenie, które dało początek władzy politycznej

Film

Polecenie 1

Zapoznaj się z wypowiedzią dr hab. Karoliny Wigury i wykonaj ćwiczenia.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1EMJqjgD>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Klucze do instytucji państw liberalnych*.

Ćwiczenie 1

Wskaż, który z „kluczy” omówionych w filmie najlepiej twoim zdaniem oddaje istotę liberalizmu. Uzasadnij swoją odpowiedź minimum dwoma argumentami.

Ćwiczenie 2

Uzasadnij tezę: Liberalizm i demokracja nie muszą się ze sobą łączyć.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz, która w głównej mierze klasa społeczna obsadzała instytucje polityczne w państwach liberalnych.

☐ klasa niższa

☐ warstwa średnia

☐ klasa wyższa

☐ przedstawiciele wszystkich klas

Ćwiczenie 2

Dopasuj państwo do obowiązującego w nim ustroju.

monarchia absolutna

Wielka Brytania

monarchia parlamentarna

Stany Zjednoczone

republika prezydencka

brak przykładu

republika o systemie parlamentarno-
prezydenckim

Francja

Ćwiczenie 3

Zdecyduj, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Instytucje polityczne w poszczególnych krajach różniły się między sobą m.in. ze względu na uwarunkowania historyczne.	☐	☐
W państwie liberalnym na pierwszym planie znajdowała się wolność jednostek.	☐	☐
W państwie liberalnym nie było żadnych cenzusów wyborczych.	☐	☐
Konstytucja w Wielkiej Brytanii burzyła stare instytucje polityczne.	☐	☐

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

“ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Art. 31

1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.
2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.
3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Źródło: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 13.10.2020 r.].

Wyjaśnij, czy według polskiej konstytucji wolność jednostki ma charakter absolutny.

Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

“ Encyklopedia PWN: Familia

(...) nazwa magnackiego stronnictwa politycznego Czartoryskich i spokrewnionych z nimi rodzin, (...) w okresie bezkrólewia 1733 Familia opowiedziała się za Stanisławem Leszczyńskim, a następnie, pogodzona z Augustem III, stała się stronnictwem dworskim; (...) w okresie bezkrólewia 1763–64 zbrojna interwencja ros. pozwoliła Familii osadzić na tronie Stanisława Augusta Poniatowskiego, pokonać przeciwników; (...) Po I rozbiorze Polski Familia stała się trzonem opozycji magnackiej zwalczającej króla i Radę Nieustającą, protekcji zaś szukała w Austrii; 1788 Familia zmieniła orientację na pruską, co umożliwiło jej zdobycie silnej pozycji w Sejmie Czteroletnim; 1790 przedstawiciele Familii ponownie zbliżyli się do króla i jego stronnictwa, współpracując przy uchwaleniu Konstytucji 3 maja.

Źródło: *Encyklopedia PWN: Familia*, dostępny w internecie: encyklopedia.pwn.pl [dostęp 13.10.2020 r.].

Rozstrzygnij, czy Familię Czartoryskich można określić jako pierwszy etap powstawania partii politycznych na ziemiach polskich. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Rozstrzygnięcie:

tak

Uzasadnienie:

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

((Piotr Beniuszys

Zakres wpływu idei liberalizmu na procesy polityczne w zmieniającej się rzeczywistości kulturowej i cywilizacyjnej współczesnego świata

Idea państwa prawa, w którym jest równowaga między wolnością a władzą, służy ochronie indywidualizmu przed zakusami społecznych i politycznych większości. (...) [P]aństwo jest złem koniecznym, które potrzebne jest po to, aby chronić jednostki słabsze przed silniejszymi dzięki nadaniu im legalnego prawa do bycia tolerowanymi, którego gwarancji nie mają one w stanie natury. Uprawnienia państwa i zakres władzy nad obywatelami nie powinny być szerokie (...). Celem (...) jest zatem zarówno wyznaczenie granic, których władza nie może w stosunku do obywatela przekraczać, jak i redukcja funkcji państwa. Drugi spośród tych wymogów odnosi się do koncepcji państwa-minimum. Pierwszy oznacza narzucenie władzy człowieka nad człowiekiem ścisłych i nieprzekraczalnych ram, które stanowi prawo.

Źródło: Piotr Beniuszys, *Zakres wpływu idei liberalizmu na procesy polityczne w zmieniającej się rzeczywistości kulturowej i cywilizacyjnej współczesnego świata*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość”, nr 8/2011, dostępny w internecie: bazhum.muzhp.pl [dostęp 29.06.2021 r.].

Rozstrzygnij, czy tekst jest zgodny z liberalną koncepcją państwa Hugona Grocjusza, twórcy teorii umowy społecznej. Uzasadnij swoje zdanie, podając dwa argumenty.

Rozstrzygnięcie:

Uzasadnienie:

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

((Karol Jasiński

Polityka państwa liberalno-demokratycznego wobec religii

Obecnie wielu osobom wydaje się, że państwo demokratyczne winno mieć charakter wyłącznie formalny, czyli nie może przesądzać o treści przekonań i obyczajów. W tej sytuacji mówienie o kwestiach moralnych jest postrzegane jako niedopuszczalna uzurpacja oraz przejaw żądzy władzy nad sumieniami. Trzeba mieć na uwadze, że historyczne źródła takiego podejścia tkwią w oświeceniowej idei autonomii człowieka i indywidualizmie. Tymczasem demokracja jest nie tylko systemem procedur, ale również określonych wartości. Jej aksjologicznym fundamentem są bowiem wartości wolności i równości. Warto jednak zauważyć, że niektóre religie i wyznania (np. Kościół rzymskokatolicki) akceptują demokratyczne instytucje oraz mechanizmy, ale nie chcą się zgodzić na ideologię demokratyczną, która na dłuższą metę prowadzi do relatywizmu.

Źródło: Karol Jasiński, *Polityka państwa liberalno-demokratycznego wobec religii*, „Nurt SVD” 2017 r., nr 51/2 (142), dostępny w internecie: bazhum.muzhp.pl [dostęp 29.06.2021 r.].

Wyjaśnij, na czym, według autora tekstu, polega słabość liberalnego podejścia do kwestii wolności religijnej.

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

((Jarosław Szczepański

Raport z badania Trójkąt Ideologiczny

Liberalizm i jego perspektywa antropologiczna ma wpisaną w siebie nieuchronność wyłonienia się elity. Szczególna pozycja niektórych jednostek wynikać będzie jednak nie z ich autorytetu czy urodzenia, ale ich wiedzy, zdolności, pożądanых w danym społeczeństwie cech. Tak wyłoniona elita będzie nieustannie musiała udowadniać swoją pozycję i będzie zagrożona przez inne jednostki aspirujące do przejęcia jej pozycji.

Źródło: Jarosław Szczepański, *Raport z badania Trójkąt Ideologiczny*, 2015 r., dostępny w internecie: depot.ceon.pl [dostęp 29.06.2021 r.].

Podaj nazwę wartości liberalnej, z którą jest niezgodny elitaryzm opisany w tekście.

Dla nauczyciela

Autor: Krzysztof Kowaluk

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Instytucje państw liberalnych

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.

Uczeń:

6) porównuje założenia myśli liberalnej i konserwatywnej;

13) charakteryzuje główne fazy kształtowania się demokracji i upowszechniania praw wyborczych.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje genezę liberalnych instytucji;
- charakteryzuje zasady państwa liberalnego;
- wyjaśnia związek liberalnych rozwiązań politycznych z demokracją.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

1. Zajęcia przeprowadzane są metodą kształcenia wyprzedzającego. Uczniowie zapoznają się w domu z filmem – miniwykładem dr hab. Karoliny Wigury – i wykonują zamieszczone pod nim ćwiczenie 1.

Faza wstępna

1. Krótka dyskusja wprowadzająca, podczas której uczniowie z pomocą nauczyciela wymieniają podstawowe instytucje państwa liberalnego (takie jak praworządność, konstytucjonalizm, wolny rynek, kontrola władz, prawa człowieka i inne). Wybrana osoba zapisuje je na tablicy.

2. Przedstawienie tematu i celów zajęć.

Faza realizacyjna

1. Dyskusja na temat: „Czy może istnieć liberalne państwo niedemokratyczne lub demokratyczne państwo nieliberalne?”. Punktem wyjścia będą przemyślenia uczniów związane z materiałem multimedialnym. Wskazani przez nauczyciela uczniowie przedstawiają swoje spostrzeżenia na forum klasy.

2. Podstawową metodą tej części zajęć jest burza mózgów. Nauczyciel zwraca uwagę na stale występujące napięcie między instytucjami demokratycznymi a liberalnymi. Przywołuje źródła tradycji demokratycznych (starożytna Grecja) oraz liberalnych (XVII-wieczne idee polityczne). Uczniowie zastanawiają się wspólnie, jakie zagrożenia wynikają z praktyki absolutyzowania jednego z tych dwóch filarów demokratycznego państwa prawnego (np.: Co się stanie, gdy sądy będą kierowały się oczekiwaniami większości społeczeństwa, a nie prawem? Co się stanie, gdy demokratyczna większość w parlamencie nie będzie mogła

uchwalać ustaw ze względu na sądową kontrolę legislacji?), a także, czy współcześnie stosowane rozwiązania w satysfakcjonujący sposób godzą oba filary.

3. Nauczyciel podsumowuje poruszone wątki i przedstawia kolejną kwestię: Jaki jest stosunek ruchów populistycznych do instytucji liberalno-demokratycznych?

Faza podsumowująca

1. Chętne/wybrane osoby podsumowują dyskusję i odnoszą się do zapisanych na tablicy najważniejszych instytucji państwa liberalnego.

2. Uczniowie w parach wykonują ćwiczenia 5–8 z sekcji „Sprawdź się”. Następnie wspólnie omawiają swoje odpowiedzi.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują ćwiczenia 1–4 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

Paweł Śpiewak, *Obietnice demokracji*, Warszawa 2004.

Oblicza demokracji, pod red. Ryszarda Legutki i Jacka Kloczkowskiego, Kraków 2002.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Film może zostać wykorzystany przez uczniów indywidualnie lub podczas zajęć w charakterze uzupełnienia głównego tematu.